

SURİYE ZİNDANLARINDAKİ TUTSAK KADINLAR

A. HÜMEYRA KUTLUOĞLU KARAYEL

KADRIYE SINMAZ

ZÜLFİYE ZEYNEP BAKIR

ŞUBAT 2019

İNSAMER

IHH İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مرکز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

Suriye Zindanlarındaki Tutsak Kadınlar

©İNSAMER 2019

Bu yayının bütün hakları mahfuzdur. İNSAMER'in izni olmaksızın yayının metni herhangi bir formda yayımlanamaz, kopyalanamaz, çoğaltılamaz ve dağıtımını yapılamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

Hazırlayan: A. Hümeýra Kutluođlu Karayel, Kadriye Sınmaz, Zülfiye Zeynep Bakır
Genel Yayın Yönetmeni: Dr. Ahmet Emin Dađ
Editör: Ümmühan Özkan
Web Editörü: Zülfiye Zeynep Bakır

Referans için:

Karayel, A. Hümeýra Kutluođlu, Kadriye Sınmaz, Zülfiye Zeynep Bakır, *Suriye Zindanlarındaki Tutsak Kadınlar*, İNSAMER, Şubat 2019.

Bu yazının içeriği ile ilgili bütün sorumluluk müelliflerine aittir.

Kapak ve Sayfa Tasarımı

Nuhun Gemisi

Baskı: Pelikan Basım
Maltepe Mh. Gümüşsuyu Cd.
Odin İş Merkezi No. 1/28 Topkapı-İSTANBUL

İNSAMER, İHH İnsani Yardım Vakfı'nın araştırma merkezidir.

Karagümrük Mh. Kaleboyu Cd.
Muhtar Muhittin Sk.No:6 PK.34091
Fatih / İstanbul - TÜRKİYE

SURİYE ZİNDANLARINDAKİ TUTSAK KADINLAR

A. HÜMEYRA KUTLUOĞLU KARAYEL
KADRIYE SINMAZ
ZÜLFİYE ZEYNEP BAKIR

ŞUBAT 2019

“

Suriye’de kadına yönelik ihlaller, şiddet ve tecavüz bir savaş silahına dönüşmüş, bu durum mevcut toplumsal çöküşün boyutlarını daha da derinleştirmiştir.

”

İÇİNDEKİLER

Giriş	01
Metodoloji	02
Suriye’de Mevcut Durum ve Savaşın Bilançosu	06
Suriye’de İhlal Edilen Uluslararası Hukuk	12
Suriye’de Kadınlara Yönelik İhlaller	12
Tutsak Kadınlar	15
Tanıklıklar	16
Tutsak Kadınlar İçin Neler Yapılabilir?	17
<i>Hukuk Çerçevesinde</i>	23
<i>Psikososyal Destek Çerçevesinde</i>	23
<i>İnsani Diplomasi Çerçevesinde</i>	23
Sonuç	24

“

İnsani, siyasi ve iktisadi her alanda kronikleşen krizlerin yaşandığı Suriye’de en büyük zararı görenler kadınlar ve çocuklardır.

”

Giriş

Savaşın insan hayatını ve tabiatı tehdit eden doğası toplumun çökmesine neden olur.

Savaşın insan hayatını ve tabiatı tehdit eden doğası, ölümlere, sakatlanmalara, büyük göç hareketlerine, kısacası toplumun çökmesine neden olur. Bugün Suriye’de yaşananlar bunun en acı örneğini oluşturmaktadır. Mart 2011’de barışçıl protestolarla başlayan halk hareketine Suriye hükümeti tarafından orantısız şiddet kullanılarak karşılık verilmesi, ülkede önce iç savaşa ardından uluslararası aktörlerin devreye girdiği küresel bir güç mücadelesine yol açmıştır. Doğal sürecinde zaten yeterince kaotik olan bölgeye bir de uluslararası aktörlerin dâhil olması, yüz binlerce can kaybına, milyonlarca insanın yerinden edilmesine yol açmış ve Suriye’de yaşanan mevcut sorunu daha da derinleştirmiştir.

İnsani, siyasi ve iktisadi her alanda kronikleşen krizlerin yaşandığı Suriye’de en büyük zararı görenler ise kadınlar ve çocuklar olmuştur. Ülkede bütün hukuk kuralları ile birlikte, insani değerlerin ayaklar altına alındığı bir ortamda, kadına yönelik ihlallerin, şiddetin ve tecavüzün bir savaş silahı haline dönüşmesi, toplumsal çöküşün boyutlarını daha da derinleştirmiştir. Savaşta aktif rol almadıkları halde öldürülen, sakatlanan, hapse atılan veya mülteci konumuna düşen milyonlarca kadının acıları, Suriye toplumunda onarılması zor yaralar açmıştır. Suriye’de kadınların ve çocukların ölümden kurtulmaları, onların onurlu ve barış içinde bir yaşam sürdürmeleri için yeterli olamamaktadır. Geçmişte yaşanmış acı örnekler ve halen tutsak olarak yaşamaya mahkûm edilmiş binlerce kadının durumu, ülkede hiç kimsenin güvende olmadığını en acı biçimde ortaya koymaktadır.

Elinizdeki rapor, Suriye hapishanelerinde haksız ve hukuksuz olarak tutulan binlerce kadının durumuna ve yaşadıklarına dair kamuoyunu bilgilendirme amacıyla hazırlanmıştır.

METODOLOJİ

Suriye'deki savaşın yol açtığı en olumsuz durumlardan biri, sahadan sağlıklı veri alınması konusunda yaşanan sıkıntılardır. Bu raporun hazırlanmasında temel veriler, farklı insan hakları kuruluşları tarafından yayımlanmış raporlar incelenerek derlenmiştir. Bunlar arasında aşağıda ismi geçen kurumların saha rapor ve gözlemleri önemli yer tutmaktadır:

- *Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi (UN Human Rights Council)*
- *Human Rights Watch*
- *Amnesty International*
- *Syrian Network for Human Rights (SNHR)*
- *Syrian Observatory for Human Rights (SOHR)*
- *İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi (İNSAMER)*
- *İnsan Hakları ve Adalet Hareketi (İHAK)*
- *İHH İnsani Yardım Vakfı*

Suriye'de
450.000'e
yakın sivil
öldürülmüştür.

Yazılı materyallerin yanı sıra Suriye zindanlarında tutulduktan sonra salıverilmiş kadınlarla yapılan mülakatlar da önemli veri kaynaklarından birini oluşturmaktadır. Birçok bilgi, onların beyanları esas alınarak oluşturulmuştur. Bu görüşmeler gönüllü ifade esasına dayanmaktadır. Yapılan bu saha çalışmasında gerçekleştirilen mülakatlarda rızası alınan kişilerin anlattıkları, ses kaydı alma ve video çekimi ile belgelenecek kayıt altına alınmıştır. Görüşme yapılan kişilerin isimleri, gerek kendi güvenlikleri gerekse Suriye'de yaşayan akrabalarının güvenlikleri nedeniyle değiştirilerek kullanılmıştır.

Mülakatlar, Suriye içinde ve Türkiye'de yaşayan eski tutsak kadınlarla yüz yüze görüşülerek gerçekleştirilmiştir. Kadınlara açık uçlu sorular sorulup alınan cevaplar ve vaka örnekleri psikoloji, siyaset bilimi, insan hakları alanında yapılan literatür taramaları ile birleştirilerek bu çalışmaya veri olarak eklenmiştir.

SURİYE'DE MEVCUT DURUM VE İNSANİ BİLANÇO

2011 yılında Ortadoğu'yu etkisi altına alan "Arap Baharı" süreciyle birlikte Suriye'de başlayan barışçıl gösteriler, uluslararası arenadan yapılan reform çağrılarına rağmen Beşşar Esed rejiminin şiddetin dozunu arttırmasıyla iç savaşa dönüşmüştür. Her birinin kendi önceliği ve gündemi bulunan kimi ülke ve grupların kısa sürede Suriye'deki çatışmalarda taraf olması, ülkedeki krizi derinleştirerek savaşın kronikleşmesine sebep olmuştur.

Suriye'de krizin başladığı günden itibaren sürekli değişen karmaşık ittifaklar olsa da bugün gelinen aşama itibarıyla Suriye sahasında üç ana bloktan bahsedilebilir: Birincisi, Esed rejimi ve onu destekleyen Rusya ile İran'ın oluşturduğu blok. Bu blok bugün ülkenin %60'ını

kontrol etmektedir. İkincisi, DEAŞ'la mücadele adıyla 2014 yılından itibaren ABD öncülüğünde yürütülen ve bugün PKK'nın Suriye uzantısı PYD/YPG'nin başını çektiği blok. Bu blok da ülkenin yaklaşık %30'unu elinde tutmaktadır. Üçüncüsü ise Türkiye ve Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) çatısı altında bulunan muhalif grupların kontrolündeki bölgelerdir. Buralar da ülkenin yaklaşık %10'luk bir kesimini oluşturmaktadır.

Suriye'deki savaşın son bulması adına 2012 yılından bu yana Cenevre'de rejim ve muhalifet temsilcileri arasında gerçekleştirilen çok sayıda görüşmeye rağmen henüz kayda değer bir gelişme sağlanamamıştır. Benzer bir barış süreci de Türkiye, Rusya, İran ve muhalifler arasında Kazakistan'ın başkenti Astana'da başlatılmış ancak buradan da henüz kalıcı bir sonuç elde edilememiştir. Türkiye, Astana zirvelerinde Rusya ve İran ile ortak bir diplo-

matik süreç yürütse de Esed rejiminin geleceğine dair planlarda bu ikiliden ayrışmaktadır. Günümüz itibarıyla gelinen noktada; Türkiye, Rusya, Fransa ve Almanya'nın katılımıyla 27 Ekim 2018'de İstanbul'da gerçekleştirilen dördüncü zirve sonrasında yapılan çağrıyla 2019 yılında anayasayı yazacak komitenin toplanması beklenmektedir.

“

Kendi önceliği ve gündemi bulunan kimi ülke ve grupların Suriye'deki çatışmalarda taraf olması, ülkedeki krizi derinleştirerek savaşın kronikleşmesine sebep olmuştur.

”

Ülkenin sadece bugününü değil, geleceğini de çalan savaşın insani ve maddi bilançosunu sayısal verilerle ifade etmek gerekirse; savaşın başlangıcından bu yana Suriye'de 450.000'e yakın sivil öldürülmüştür.¹ 6 milyondan fazla Suriyeli ülke içinde yerlerinden edilirken 5 milyondan fazlası da güvenlik endişesi ile ülke dışına göç etmek durumunda kalmıştır. Muhtelif araştırmalardan elde edilen istatistikler, mülteci durumuna düşen Suriyelilerin %75'ini kadın ve çocukların oluşturduğunu göstermektedir. Haziran 2017 itibarıyla Birleşmiş Milletler'den (BM) elde edilen verilere göre, kuşatılmış alanlarda hâlâ 540.000 kişinin yaşadığı tahmin edilmektedir.² Öte yandan Suriye içerisinde hâlihazırda yardıma ihtiyacı olan insan sayısının 13,1 milyondan ve yardıma ihtiyacı olan çocuk sayısının da 5,3 milyondan fazla olduğu belirtilmektedir.³

Suriye'de vuku bulan can kayıplarının %85'inin doğrudan savaş nedeniyle, %15'ininse bölgedeki kriz durumundan ötürü açlık, hastalık vb. sebeplerle meydana geldiği ifade edilmektedir. Doğrudan savaş nedeniyle gerçekleşen %85'lik ölüm oranında hayatını kaybedenlerin %77'sinin savaş coğrafyasında ikamet eden siviller olduğu, %8'inin ise ülke içinde yerinden edilmiş kişiler olduğu belirlenmiştir. Savaşın yol açtığı açlık, hastalık ve yoksunluk gibi sebeplerden dolayı hayatını kaybedenlerin büyük bir bölümünün ise kadın ve çocuklar olduğunun altı çizilmiştir.⁴

Suriye'de yardıma ihtiyacı olan insan sayısı 13,1 milyondan, yardıma ihtiyacı olan çocuk sayısı da 5,3 milyondan fazladır.

SURİYE'DE İHLAL EDİLEN ULUSLARARASI HUKUK

Suriye'deki hak ihlalleri ile ilgili BM İnsan Hakları Soruşturma Komisyonu (*UN Human Rights Council's Commission of Inquiry*) bugüne kadar çok sayıda rapor ve basın açıklaması

yayımlamıştır.⁵ Uluslararası Af Örgütü, Uluslararası İnsan Hakları Federasyonu (FIDH) gibi birçok uluslararası kuruluş da sekiz yıllık savaş süresinde farklı raporlar hazırlamıştır. Bu raporlar ve Suriye’de mağdur edilmiş kişilerle yapılan birebir görüşmelerden edinilen bilgiler ışığında Suriye halkının, hem savaş sırasında hem de gözaltına alınanların tutukluluk süreçlerinde, uluslararası anlaşmalarla yasaklanmış fiillerin tamamına maruz kaldığı anlaşılmaktadır.⁶

Suriye iç savaşındaki ihlaller, Cenevre Sözleşmelerinin ortak 3. Maddesi ve 1977 2. Ek Protokolü’ne ve 1954 tarihli Lahey Sözleşmesi’ne⁷ aykırılığı sebebiyle “savaş suçu” ve Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM) Roma Statüsü’nün 7. Maddesi’ne aykırılığı sebebiyle de “insanlığa karşı suçlar” kapsamına girmektedir.⁸

Uluslararası savaş hukuku genel olarak Cenevre Sözleşmeleri (1949) ve Ek Protokolleri (1977) ile Lahey Sözleşmeleri (1899 ve 1907) tarafından düzenlenmiştir. Bu anlaşmalar genel itibarıyla ülkeler arasında yaşanan ve bir anlamda uluslararası mahiyet taşıyan silahlı çatışmaları düzenlemektedir. “İç savaş”, “isyan” gibi farklı tanımlamaları bulunan ve uluslararası mahiyet taşımadığı düşünülen çatışmalarda sivillerin korunmasıyla ilgili düzenlemeler ise, dört ayrı Cenevre Sözleşmesinde ortak 3. Madde ile ele alınmıştır. İlaveten, 1977 tarihli 2 numaralı Ek Protokol de ilgili konuyu düzenlemektedir.⁹

Diğer taraftan, UCM’nin kurucu metni Roma Statüsü’nün 7. Maddesi’nde “İnsanlığa karşı suçlar, sivil bir nüfusa karşı yaygın ve sistematik bir saldırıyı kapsayan fiiller” olarak tanımlanmaktadır. Adam öldürme, tecavüz, sürgün edilme, toplu yok etme, işkence, kişilerin zorla kaybettirilmesi, uluslararası hukuk kurallarını ihlal ederek hapsetme ve yaşam koşullarını kasten kötüleştirme, insanlığa karşı suçlar kapsamına giren bazı fiillerdir.¹⁰

Bir ülke içerisinde gerçekleşen devlet ve devlet dışı aktörlerin dâhil olduğu silahlı çatışmalar, savaş hukuku kapsamında “Uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalar” (*non-international armed conflicts*) olarak ifade edilse de ilgili sözleşmelerde ayrıntılı açıklaması yapılmamaktadır. Suriye özelinde düşünüldüğünde ise, birçok aktörün bulunduğu bu çatışmada, kavramların farklı yorumlandığı su götürmez bir gerçektir. Dolayısıyla Suriye’de sekiz yıldır devam eden savaş, birçok ülke ve grubun müdahalesi ve geniş çaptaki etkisiyle değişik tanımlamalara açık olsa da bu çalışmada “iç savaş” tanımlaması kullanılmıştır.¹¹

Suriye’de 2011 yılından bu yana devam eden iç savaşta insanlığa karşı suçlar ve savaş suçları kapsamına giren birçok ihlal; rejime bağlı askerler, istihbarat örgütü ve Şebbiha milisleri tarafından gerçekleştirilmektedir. DEAŞ ve PKK örgütlerinin Suriye’deki uzantıları başta olmak üzere, bölgede bulunan bazı terör örgütleri ve muhalif gruplar da uluslararası hukuka aykırı eylemlerde bulunmaktadır.

Dünya kamuoyu Suriye’de gerçekleştirilen sayısız türdeki hak ihlallerine ilk günden itibaren tanıklık etmiştir. Siyasi ve ekonomik taleplerle barışçıl gösterilere katılan Suriye halkı, rejimin şiddet yoluyla gösterileri bastırmasına şahit olmuştur. Halkın, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nin 18 ve 19. maddelerinde¹³ belirtilen düşünce ve düşündüğünü yayma özgürlüğü kapsamında değerlendirilebilecek talepleri kanlı bir şekilde bastırılmıştır. Rejim tarafından gerçekleştirilen adam öldürme, keyfi tutuklama,¹⁴ işkence ve zalimane davranış¹⁵ fiilleri, gösterilere katılan insanların yaşama, özgürlük gibi temel haklarının açık ihlali olmuştur. Bu ihlallere ilişkin, Suriyeli insan hakları kuruluşları tarafından hazırlanmış onlarca rapor bulunmaktadır.¹⁶

Suriye halkı savaş sırasında ve tutukluluk sürecinde uluslararası anlaşmalarla yasaklanmış fiillerin tamamına maruz kalmıştır.

Uluslararası
savaş hukuku
genel olarak
Cenevre
Sözleşmeleri
(1949) ve Ek
Protokolleri
(1977)
ile Lahey
Sözleşmeleri
(1899 ve 1907)
tarafından
düzenlenmiştir.

Cenevre Sözleşmeleri ortak 3. Maddesi'ne göre, silahlarını bırakmış silahlı kuvvetler mensupları ve hastalık, yaralanma, tutuklanma gibi sebeplerle savaş dışı kalan kişiler dâhil olmak üzere çatışmalarda aktif rol almayanlar ırk, din ve inanç, cinsiyet gibi herhangi bir kriterle bakılmaksızın bütün koşullarda insani muamele görmelidir. Bahsi geçen kişilerin hayatına, vücut bütünlüğüne tecavüz, sakatlama, her nevi işkence ve eziyet, rehin alma, küçük düşürücü ve onur kırıcı davranış, medeni milletlerce vazgeçilmez kabul edilen adil güvenceleri sağlayan bir mahkeme olmaksızın verilen kararlar ve bunların uygulanması kesinlikle yasaktır.

Öte yandan Suriye'de rejim güçleri tarafından alıkonulmuş ve daha sonra serbest kalmış kişiler, türlü hak ihlallerine maruz kaldıklarını detaylı olarak anlatmıştır. Dolayısıyla şahitlerin işaret ettiği adresler ve buralarda maruz bırakıldıkları uygulamalar, hukuki anlamda rejim ve aleyhinde açılacak davalarda önemli delil olacak unsurlardır. Gözaltına alınmış birçok kişiden bir daha haber alınamaması ise bir diğer önemli sorundur. Rejim, kayıplarla ilgili bilgi paylaşımı yapmazken yakınlarından haber alamayan kişilerin araştırma yapması da rejimin tehditleriyle engellenmektedir.

Suriye'deki en önemli ihlallerden birini ortadan kaybetme veya adam kaçırma oluşturmaktadır. Uluslararası kuruluşların rakamlarına göre, Suriye'de 95.056 kişi kayıp olarak görünmektedir.¹⁷ BM'nin "Bütün Kişilerin Zorla Kaybedilmeden Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşmesi"ne göre hiç kimsenin zorla kaybetmeye maruz bırakılmayacağı belirtilmektedir.¹⁸

Ocak 2014'te, Suriye'de 13 yıl boyunca olay yeri uzmanı olarak adli suç vakalarının fotoğraflarını çekmiş "Sezar" kod adlı askerî polisin 11.000 kişiye ait 55.000 fotoğrafı muhaliflere vermesi, "zorla kaybedilen" kişilerin akıbetiyle ilgili en çarpıcı delillerden biri olmuştur. Uzmanlar tarafından yapılan incelemeler neticesinde tamamının gerçek bulunduğu ortaya çıkan fotoğraflarda, aralarında kadın ve çocukların da olduğu 11.000 kişinin sistematik işkence, aç bırakma gibi yöntemlerle öldürüldükleri görülmektedir.¹⁹

Suriye rejiminin kendi halkına yönelik kullandığı silah ve bombalar da savaş suçu kapsamına giren en önemli ihlallerdendir. İçlerinde el bombası büyüklüğünde başka patlayıcılar da bulunduğu için etkisi geniş bir bölgede hissedilen msket bombaları 2012 yılından bu yana Suriye'de kullanılmaktadır. Suriye ve Rusya tarafından imzalanmamış olsa da 2008 yılında Oslo'da 90'ın üzerinde ülke tarafından "Msket Bombası Yasağı Sözleşmesi" (*The Convention on Cluster Munitions*) imzalanmıştır.

Petrol varillerinin ve yemek kazanlarının içine 1.000 kilografa kadar cam parçaları, çiviler ve patlayıcılar doldurularak elde edilen varil bombaları, rejim tarafından sivil halkın yoğunluklu olarak bulunduğu okul, hastane, pazar yeri gibi yerlere atılmıştır. Suriye İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün raporlarında, 2012-2015 yılları arasında rejimin 5.150 varil bombasıyla 12.179 kişiyi öldürdüğü ve ölenlerin %96'sını sivillerin oluşturduğu bildirilmiştir.²⁰

Hızlı ve etkili ölümcül silahlar olan kimyasal silahlar, uluslararası hukukta şiddetle yasaklanmıştır. Esed rejimi 2012 yılında elinde kimyasal ve biyolojik silah bulunduğunu, fakat dış müdahale olmadığı sürece bu silahları asla kullanmayacağını açıklamıştır. Zira Suriye, 1928 yılında yürürlüğe giren "Boğucu, Zehirleyici ve Benzer Gazların ve Bakteriolojik Araçların Savaşta Kullanımının Yasaklanmasına İlişkin Cenevre Protokolü"ne ta-

“

2012-2015 yılları arasında rejim, 5.150 varil bombasıyla 12.179 kişiyi öldürmüştür. Ölenlerin %96'sını siviller oluşturmaktadır.

”

raftır ve bu silahları kullanması yasaktır. Ayrıca Suriye rejimi, 1992 tarihli “Kimyasal Silahların Geliştirilmesinin, Üretimnin, Stoklanmasının ve Kullanımının Yasaklanması ve Bunların İmhası ile İlgili Sözleşme”yi de 14 Eylül 2013'te imzalamıştır.²¹

2013 yılında Saraqib'e düzenlenen saldırı sonrasında yapılan otopsilerde, ölenlerin kanında BM'nin yasaklı silahlar listesinde bulunan ve bir kimyasal silah çeşidi olan sarin gazı tespit edilmiştir. BM'nin yaptığı gözlemler sonucunda BM Güvenlik Konseyi'ne (BMGK) sunulan raporda, kimyasal silah kullanıldığı doğrulanmış ve saldırıdan “büyük ihtimalle” Baas Partisi'nin sorumlu olduğu açıklanmıştır.²²

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 7, 10 ve 11. maddelerine göre herkes yasa önünde eşittir ve kişiye bir suç isnat edilirken tarafsız ve bağımsız mahkemelerde kişinin kendisini savunmasına imkân tanıyan açık bir yargılama yapılmalıdır. Suriye'de yargı mekanizması yapısal problemler yaşamakla birlikte, Hafız Esed döneminden bu yana “devletin güvenliğini tehdit” ettiği gerekçesiyle sivillerin askerî mahkemelerde yargılanması uygulaması sürmektedir. Bu mahkemelerde yargılanan kişiler “109 No.lu Kanun Hükümünde Kararname” uyarınca temel birçok haktan faydalanamamaktadır. Avukat tutma hakkı, gözaltında olan kişinin ailesi ve avukatıyla görüşme hakkı, gözaltına alındıktan sonraki 24 saat içinde sorgunun başlatılması zorunluluğu, mahrum bırakılan hakların birkaçıdır. Yargılamalar gizlilikle yürütüldüğü için yargılanan kişilerin akıbetiyle ilgili bilgi ancak mahkeme kararı açıklandığında alınabilmekte bazen de kişinin yakınları hiçbir bilgi alamamaktadır.²³

SURİYE'DE KADINLARA YÖNELİK İHLALLER

Uluslararası hukukta sivillerin korunmasına yönelik kanunlara rağmen dünyanın farklı yerlerinde gerçekleşen silahlı çatışmalarda bilhassa kadınlar türlü hak ihlallerine uğramaktadır. 1992-1995 yılları arasında binlerce Bosnalı kadın hapsedilmiş, fiziki ve psikolojik işkenceye maruz bırakılmış ve Sırp askerlerinin tecavüzüne uğramıştır.²⁴ İsrail, son 50 yılda 10.000'den fazla Filistinli kadını hapsedenlerde tutsak etmiştir; 2019 yılı itibarıyla 52 kadın hâlâ İsrail hapsedenlerinde tutulmaktadır.²⁵ Mısır'da 2.100,²⁶ Irak'ta -DAEŞ üyelerinin eşleri oldukları gerekçesiyle- 1.400'den fazla kadın²⁷ halen hapsedenindedir. Çin yönetimi eğitim kampları adını verdiği yerlerde en az 2.500 Uygur kadını zorla tutmaktadır.

Uluslararası hukukta sivillerin korunmasına yönelik kanunlara rağmen Suriyeli kadınlar türlü hak ihlallerine uğramaktadır.

Suriye’de Mart 2011 ile Kasım 2016 tarihleri arasındaki beş yıllık sürede öldürülen sivil kadın sayısı 22.823’tür.

Kişilerin kimliğini aşağılamayı hedeflemesi itibarıyla bir çeşit savaş silahı olarak kullanılan fiziki, psikolojik ve özellikle cinsel şiddetin örnekleri Suriye’de de yaygın biçimde uygulanmaktadır. Rejime bağlı güçler tarafından gerçekleştirilen baskınlarda ve daha yoğunluklu olarak hapishanelerde, her türlü ihlal örneğine rastlanmaktadır.

Uluslararası hukukta hem insanlığa karşı suç hem de savaş suçu kapsamına giren cinsel şiddet eylemleriyle ilgili olarak BMGK’nın 2000 yılında aldığı 1325 sayılı kararda, çatışmalar esnasında kadınların korunmasına yönelik çağrıda bulunulmuş ve çatışma çözümlerinde kadınların aktif rol alması gerektiği vurgulanmıştır.²⁸ Takip eden yıllarda BMGK tarafından alınan 1820, 1889, 1960, 2106 ve 2122 sayılı kararlar da kadınların korunması ve cinsel şiddetin önlenmesi konularını ele almaktadır.²⁹

Suriye’de kadınların gözaltına alınması ve tutsak edilmesi hususundaki gerekçeler tamamen hukuk dışı sebeplere dayanmaktadır. Ülkedeki tutsak kadınlardan bir bölümü toplanma ve gösteri hakkı hiçe sayılarak herhangi bir zamanda barışçıl gösterilere katılmış oldukları gerekçesiyle gözaltındadır. Diğer bir grup kadın ise aile üyelerinden muhalifler tarafında olan veya rejim karşıtı grupları desteklediğinden şüphe edilen birine baskı oluşturmak amacıyla gözaltına alınmıştır. Üçüncü bir grup kadın ise, sağlık görevlilerinden oluşmaktadır. Bunlar da muhaliflere bir şekilde tıbbi destekte bulunmakla suçlanan kadın sağlık görevlileridir.

Kadınların tutuklanmalarına gerekçe olarak gösterilen ilk sebep, gösteri hakkını düzenleyen evrensel hukuk teamüllerine ve bizzat Suriye’deki cari yasalara dahi aykırıdır. Bir yakını muhaliflerin tarafında olduğu gerekçesiyle gözaltına alınan kadınların durumu ise ne uluslararası herhangi bir hukuk kuralıyla ne de Suriye’de geçerli yasalardaki “suçun şahsiliği” prensibi ile bağdaşmaktadır. Sağlık personeline yönelik tutuklamalar ise, “iç savaş durumunda tıbbi personelin durumunu düzenleyen” Cenevre Sözleşmesi’nin 1977 yılındaki Protokolü’nün 9, 10 ve 11. maddelerine aykırıdır. 9. Madde tıbbi personelin korunması gerekliliğine değinirken, 10. Madde savaş esnasında tıbbi müdahaleden kim faydalanmış olursa olsun tıbbi etiğe uyulduğu sürece görevlinin cezalandırılmayacağını ifade etmektedir.

Ezcümle, yukarıda yer verilen uluslararası hukuk kurallarının neredeyse tamamı, daha önce nasıl ki Bosna’da, Irak’ta, Filistin’de, Doğu Türkistan’da ihlal edildi ise bugün de Suriye’de göz göre göre ihlal edilmektedir. Bilhassa kadınlar, ülkedeki muhalif sesleri susturabilmek adına Suriye rejiminin bir numaralı hedefi haline gelmiştir. Kadına yönelik tutsaklık, şiddet ve tecavüz, bir savaş silahına dönüşmüştür. Gerek sahada yapılan çalışmalar gerekse eski mahkûm kadınlarla gerçekleştirilen görüşmeler, Suriye’de on binlerce kadının rejim güçleri ile bölgedeki rejim taraftarı aktörler tarafından muhtelif şekillerde mağdur edildiklerini ortaya koymaktadır.

Örneğin, Suriye’de Mart 2011 ile Kasım 2016 tarihleri arasındaki beş yıllık sürede öldürülen sivil kadın sayısı 22.823’tür. Hayatını kaybeden bu kadınların 12.164’ünü 18 yaş üstü yetişkinler oluştururken, geri kalan 10.659’unu kız çocukları oluşturmuştur.³⁰ 2015 yılında yapılan araştırmalara göre hayatını kaybeden 21.179 kişiden 2.615’i kadındır. Suriye rejimi bu ölümlerin 1.957’si kadın olmak üzere toplam 15.748’inden sorumludur. Hayatını kaybeden bu insanların 1.546’sının işkence sonucu yaşamını yitirdiği bilinmektedir.³¹ 2016 senesinde yapılan bir çalışmaya göre ise, Suriye rejimi ve bölgedeki diğer

2017 yılında Suriye’de katledilen 10.204 sivilin 1.536’sını savaşla hiçbir ilgisi olmayan kadınlar oluşturmuştur.

aktörler tarafından öldürülen 16.913 kişinin 2.562'sini kadınlar oluşturmaktadır. Suriye rejimi bu katliamların 1.237'si kadın olmak üzere 8.736'sından, Rusya 684'ü kadın olmak üzere 3.967'sinden sorumludur.³² 2017 yılında Suriye'de katledilen 10.204 sivilin 1.536'sını savaşa hiçbir ilgisi olmayan kadınlar oluşturmuştur. Hayatını kaybeden bu kişilerin 4.148'i (591'i kadın) Suriye rejimi, 1.436'sı (284'ü kadın) Rusya tarafından öldürülmüştür. Aynı sene aralık ayında ise katledilen sivil sayısı 569'dur. Bunların 34'ü kadın olmak üzere 285'i Suriye rejimi tarafından öldürülmüştür. 2017 senesinde hayatını kaybeden 211 kişinin ölümüne ise maruz kaldıkları işkencelerin neden olduğu bildirilmektedir.³³

Dünya Kadınlar Günü'ne özel olarak hazırlanan bir rapor, savaşın ilk altı yılında öldürülen 23.502 kadının %91'inin ölümünden Suriye rejiminin ve müttefiklerinin sorumlu olduğunu ifade etmektedir. Bu kadınların %65'inin Suriye'de gerçekleştirilen bombardımanlar neticesinde hayatını kaybettiği belirtilmektedir.³⁴

Suriye'de devam eden savaşın bilançosu her geçen gün katlanarak artmaktadır. Sadece 2018 yılında 976 kişinin uğradığı işkence sebebiyle hayatını yitirmesi, bu hususa ilişkin çarpıcı bir örnektir.³⁵ Yine aynı yıl bombardıman ve çatışmalara dayalı olarak hayatını kaybeden kadın sayısının 1.361 olduğu bildirilmektedir.³⁶ 2018 senesinde yapılan bir diğer araştırmada Suriye'deki çatışan gruplar tarafından öldürülen 111.330 kişiden 13.084'ünün kadınlardan oluştuğu kaydedilmiştir.³⁷

Suriye'deki mevcut hak ihlalleri bunlarla sınırlı değildir. Mart 2011'de hükümet karşıtı protestoların patlak vermesinden hemen sonra, Suriye rejimi, toplu tutuklamalar gerçekleştirmeye başlamıştır. Yapılan araştırmalara göre 2011 yılından bu yana tutuklanan insan sayısı yaklaşık olarak 117.000'dir.³⁸ Bunların en az onda birinin, yani 11.000'i aşkın kişinin, kadın tutsak olduğu tahmin edilmektedir.³⁹

2011'den bu yana vuku bulan tutuklamalarda, birçok kişi gözaltındayken hayatını kaybetmiştir. Örneğin sadece 2012 yılında, tutuklu 865 kişinin gördükleri şiddet sebebiyle yaşamını yitirdiği kaydedilmektedir.⁴⁰ 2013 senesindeyse bu rakam 490'dır.⁴¹ 2014 senesinde gözaltında olduğu sırada hayatını kaybeden insan sayısında dramatik bir artış yaşanmıştır. Söz konusu yılda bu oran %360'tan fazla artmış ve 2.197 kişi gözaltında iken ölmüştür.⁴² Uluslararası Af Örgütü'ne göre Şam yakınlarındaki Saydnaya Hapishanesi'nde bulunan tutukluların 13.000'i asılarak infaz edilmiştir.⁴³ SOHR'den elde edilen verilere göre de Saydnaya'da 30.000 kişi hayatını kaybetmiştir. Yine aynı araştırma, Mart 2011'den bu yana Suriye'de rejim tarafından tutuklanan kişilerin 100.000'den fazlasının işkence altında hayatını yitirdiğini ifade etmektedir.⁴⁴ Rakamlarda kadınların infazı konusunda ayrıca bir bilgi olmadığından, kadın tutsakların ölüm oranı bilinmemektedir.

TUTSAK KADINLAR

Savaşın sekizinci yılına girdiği Suriye'de, BM organları ve sivil toplum örgütleri tarafından kadınlara yönelik şiddet ve istismarın bir savaş silahı olarak kullanıldığı rapor edilmektedir. Suriye'de muhalif olduğu gerekçesiyle gözaltına alınan kadınların ve kız çocuklarının erkek akrabaları, onların gözleri önünde öldürülmüş, bahse konu fiile şahit olduğu gerekçesiyle pek çok kadın ve kız çocuğu da tecavüz edildikten hemen sonra kat-

Suriye'deki kadın tutukluların büyük çoğunluğunu 18-45 yaş arası kadınlar oluşturmaktadır.

Eşinin ya da bir akrabasının rejim muhalifi olması, Suriye’de binlerce kadının hapse atılması için yeter sebeptir.

ledilmiştir.⁴⁵ 2011-2017 yılları arasında Suriye makamları tarafından gözaltına alınanların çoğunu 15 yaşın üzerindeki erkekler oluştursa da ülkede hükümet karşıtı düşüncelerini ifade eden kadın avukat ve gazeteciler de dâhil olmak üzere binlerce kadın ve kız çocuğu hapse atılmıştır. Muhaliflere destek olmakla ya da silahlı gruplara mensup olmakla suçlanan erkeklerin tutuklu kadın akrabaları, gözaltında tutuldukları süre zarfında muhtelif istismara maruz kalmıştır.

Mağdurların büyük çoğunluğunu 18-45 yaş arası kadınlar oluşturmakla birlikte, bazı çalışmalarda 9 yaş altı çocuk ve yaşlı kadınların da cinsel istismar dâhil her türlü ihlal ve aşağılanmaya maruz kaldığı belgelenmiştir. Tanıkların ifadelerine göre yedi aylık hamile kadınların dahi tecavüze uğradığı, hatta tecavüze uğrayan hamile kadınların bahse konu fiil yüzünden düşük yaptığı kaydedilmiştir.⁴⁶

Öldürülme ve tecavüz dışında kadınlar başka pek çok onur kırıcı fiile uğramıştır. Örneğin, Mart 2012’de kadınlar, Karm al-Zeitoun (Humus) sokaklarındaki tankların önünde çıplak vaziyette yürümek zorunda bırakılmıştır. Aynı tarihlerde Karm al-Zeitounlu 16 yaşındaki bir kız çocuğu, kendisiyle yapılan bir röportajda, iki kadına gözlerinin önünde nasıl tecavüz edildiğini ve birkaç saat boyunca kendisinin de çıplak vaziyette tankların önünde yürümeye zorlandığını anlatmıştır.⁴⁷

Eşinin ya da bir akrabasının rejim muhalifi olması, Suriye’de kadınların hapse atılmaları için yeterli bir sebep olarak görülmektedir. Bu kadınlar, suçlama veya yargılama olmaksızın evlerine düzenlenen baskınlarda, kontrol noktalarında yahut tutuldukları hapisanelerde çeşitli fiziksel, sözlü ve psikolojik şiddete maruz kalmıştır. Örneğin, Ekim 2012’de Şam kırsalındaki kontrol noktasında durdurulan genç bir kadın, askerî araca götürülerek Suriye ordusu mensubu bir subay tarafından tecavüze uğramış, talihsiz kadının saçları aynı kişi tarafından yakılmıştır.⁴⁸

Bugün, muhtelif işkence ve tecavüz olaylarına maruz kalan ve halen gözaltında tutulan Suriyeli kadın sayısı ile ilgili olarak kesin bir rakam vermek mümkün olamasa da bu kadınların yakınlarının ifadeleri ve çeşitli insan hakları kuruluşlarının raporlarına dayalı olarak yapılan tahminlere göre söz konusu rakamın 6.700 ile 13.000 arasında olduğu öngörülmektedir.⁴⁹ 2017 yılında hazırlanan bir diğer raporda, tutuklu kadın sayısının 7.571 olduğu belirtilmiştir.⁵⁰

Suriye zindanlarında esir edildikten sonra bir şekilde hürriyetlerine kavuşan kadınların beyanları esas alınarak hazırlanan raporlara göre, Suriye rejimi tarafından gözaltına alınan kadınların çoğunlukla şu hapisanelerde tutulduğu anlaşılmaktadır:

- Adra Hapishanesi
- Kefer Suse Hapishanesi
- Hama 4. Ordu İstihbarat Birimi
- Süveyda Askerî Güvenlik Birimi
- Devlet Güvenlik Teşkilatı 251. Şube
- Leş Beloni (Humus)
- Askerî Filistin İstihbarat Şubesi (Şam)
- El Hatip Şubesi (Şam)

- Şam'daki Askerî Sorgulama Merkezi (Mezze)
- Halep'teki Devlet Güvenlik Birimi
- Saydnaya Hapishanesi
- Humus, Hama ve Halep'teki Hava İstihbarat Şubeleri
- Suriye Askerî İstihbaratı 215 Numaralı Şubesi
- Hama ve Humus Hapishaneleri
- Kefer Suse'deki Askerî İstihbarat Şubesi 235
- Atana Hapishanesi
- Duma Hapishanesi
- Tedmur Hapishanesi
- Palmira Cezaevi
- Banon Cezaevi
- Şam Cezaevi
- Halep Merkezî Cezaevi⁵¹

Suriye'de tutuklu kadınların büyük çoğunluğunu 18-45 yaş arası kadınlar oluşturmakla birlikte, bazı çalışmalarda 9 yaş altı çocuk ve yaşlı kadınların da cinsel istismar dâhil her türlü ihlal ve aşığılanmaya maruz kaldığı belgelenmiştir.

Yerel kaynaklara göre yukarıda ismi zikredilen hapishaneler haricinde, Suriye'de, binaların bodrum katlarından dönüştürülerek oluşturulmuş birçok yer altı zindanı vardır. Aynı zamanda ülkede rejim tarafından hapishaneye dönüştürülen ve yüzlerce insanın haksız yere tutulduğu hastaneler de bulunmaktadır.⁵²

Bahse konu hapishanelerde tehdit, şantaj, tahkir, sözlü ve fiziksel şiddet gibi muhtelif onur kırıcı fiillere maruz kalan kadınların bir kısmı, bu zindanlarda gördükleri muameleyi ve kendilerinde yol açtığı yıkımı bizzat ifade etmişlerdir. Aynı zamanda bu hapishanelerde tutulan kadınların önemli bir bölümü işkence, açlık, hijyenik olmayan koşullar gibi sebeplerle hayatını kaybetmiştir.

“

Suriye'de rejim tarafından hapishaneye dönüştürülen ve yüzlerce insanın haksız yere tutulduğu hastaneler bulunmaktadır.

”

Savaş ve çatışma bölgelerindeki en korunmasız bireylerin kadınlar ve çocuklar olduğu gerçeği göz önünde bulundurulduğunda hem savaş mağduru olup hem de siyasi bir şantaj aracına dönüştürülen kadınların maruz kaldığı travmaların boyutu çok daha açık bir şekilde görülmektedir. Bunlardan en bilinenleri, aynı zamanda savaş suçu da olan fiziksel şiddet, cinsel şiddet ve psikolojik şiddettir. Tutsak kadınların birçoğu bir şekilde çeşitli işkencelere, yaralanmalara ve cinsel istismara uğramıştır.⁵³

Ancak dikkatlerden kaçan bir diğer husus, tutsak kadınların trajedisinin sadece gözaltında iken yaşadıkları ile sınırlı kalmamasıdır. Haksız sebeplerle tutulan pek çok Suriyeli kadın, yine haksız biçimde hapishanede tecavüze uğradıkları gerekçesiyle yaftalanmakta ve bu durum ailelerinden ya da toplumdan dışlanmalarına, kınanmalarına, yaşadıkları yerden göç etmelerine, evli iseler eşleri tarafından terk edilmelerine neden olmaktadır. Tüm bu sosyal gerçeklikler sebebiyle de Suriye hapishanelerinden bir şekilde kurtulmuş olan pek çok kadın, başlarından geçen acı olayları rapor etmemekte ve sessiz kal-

maktadır. Dolayısıyla pek çok kadın, maruz kaldığı travmatik olayların etkisinden kurtulabilmek için tedavi dahi görememekte ve yaşadığı acı olaylarla tek başına mücadele etmek zorunda kalmaktadır.⁵⁴

Bu kadınların büyük kısmının hâlâ Suriye’de yaşamaya devam eden ya da ailesinin bir kısmı Suriye’de kalanlar olduğu bilinmektedir. Diğer bir deyişle sessiz kalmalarının altında yukarıda bahsedilen sebeplerin yanı sıra yeniden tutuklanma ve/veya Suriye rejiminin kendi beyanlarından ya da hak arayışlarından dolayı ailelerine zarar vereceği korkusu yatmaktadır.

Ne var ki, bugün Suriye hapisanelerinde muhtelif nedenlerle tutsak edilen kadınların küçük bir bölümü, yaşadıklarını paylaşmaya ve seslerini her şeye rağmen duyurmayaya karar vermiştir. Çalışmanın bu kısmında yaşadıkları acıları paylaşma cesareti gösteren, çeşitli sebeplerle hapsedilmiş ve türlü işkencelere maruz kalmış Suriyeli kadınlarla yüz yüze gerçekleştirilen görüşmelerden kesitler aktarılacaktır. Yaşadıkları ağır olaylar sonucu birçok birey fiziksel, davranışsal, bilişsel, psikolojik ve sosyal tepkiler geliştirmiştir. Görüşülen bireylerin hemen hepsinde rastlanan bu travma tepkileri aşağıdaki gibidir:

Suriyeli kadınların sessiz kalmalarının altında, Suriye rejiminin kendi beyanlarından ya da hak arayışlarından dolayı ailelerine zarar vereceği korkusu yatmaktadır.

- ✦ Şok, hissizlik, ürpermeler, ağlama, sinirlilik, endişe
- ✦ Bayılma, kafa karışıklığı, çevreyi tanımama, depresyon
- ✦ Titreme, bulantı, kusma
- ✦ Uyuyamama, olağandan daha çok uyuma, kâbuslar
- ✦ İştahsızlık ve sonrasında kilo kaybı, aşırı yeme ve sonrasında kilo alma
- ✦ Enerjisizlik veya çok fazla enerji, artan uyanıklık, güçsüzlük, kontrolsüzlük
- ✦ Fiziksel ağrı, kardiyovasküler sorunlar, mide-bağırsak sorunları
- ✦ Ani sese ve harekete aşırı tepki verme, sese aşırı hassasiyet
- ✦ Tecavüz sırasında hissedilen duyguların tekrar tekrar yaşanması
- ✦ Sürekli olarak saldırı hakkında düşünme, öfke, intikam arzusu, korku
- ✦ Kararsızlık, problem çözmede güçlük, konsantrasyon problemleri
- ✦ Kendini suçlama, yalnız kalmaktan korkma, insanlardan uzaklaşma
- ✦ Asabi, kavgacı olma, kolayca sinirlenme, insanlardan uzaklaşma
- ✦ Boşanma, evde, işte, okulda veya ilişkilerde değişiklikler
- ✦ Hızlı duygu durumu değişiklikleri, utanç, suçluluk, kirli hissetme
- ✦ Yaşama ilgisini kaybetme, intihar teşebbüsü, keder ve kayıp
- ✦ Öz saygının yitimi⁵⁵

TANIKLIKLAR

Aşağıda tanıklıkları aktarılan kişilerin isimleri, gerek kendi güvenlikleri gerekse Suriye’de yaşayan akrabalarının güvenlikleri sebebiyle tamamen değiştirilerek kullanılmıştır. Gerçek isimleri yanı sıra mülakat sırasındaki sesleri de değiştirilerek kaydedilmiştir.

RANIYE HALEBİ

Evli ve üç çocuk annesi olan Raniye Halebi, Humuslu. Mayıs 2015'te Humus'taki kontrol noktalarından birinde tutuklanmış. Kendisine sorgusunun bir-iki saat süreceği söylendiğinden küçük çocuklarını teyzelerine emanet etmiş. Sonrasında askerler eşliğinde başka bir mekâna götürülen Raniye, burada ÖSO mensubu olan vefat etmiş erkek kardeşi ve kocası hakkında sorguya çekilmiş. Bu sürecin sonunda terörist olarak damgalanan Halebi, silah kaçakçılığından muhaliflere yardım ve yataklığa kadar pek çok konuda suçlanmış. İşlemediği bu suçları reddettiğinde ise çok ağır işkencelere maruz kalmış.

"Sordukları sorulara cevap vermediğim takdirde beni öldüreceklerini söylemişlerdi. Nitekim ellerimi arkadan bağlayarak beni tavana astılar. Ben bu haldeyken durmadan aynı soruları tekrarlıyorlar ve cevap vermeme istiyorlardı ve tabii ki dövüyorlardı. Plastik borularla sırtıma, kollarıma, karnıma, kafama vuruyorlardı ve istedikleri tek şey, yapmış olayım ya da olmayayım sordukları sorulara, yönelttikleri suçlamalara onların istediği gibi cevap vermemdi. Tüm bunlara karşı koyunca da işkencenin dozu arttı. Sonunda işkencenin şiddetinden baygınlık geçirdim... Kaldığımız yer çok soğuktu. Lağım fareleri yanımızdan geçiyordu. Oturduğum yerden işkence seslerini duyuyordum. Tuvalete giderken ya da bir yere götürülürken geçtiğimiz yerlerde işkence gören, hepsi iç çamaşırlarıyla ellerinden asılı olan gençleri görüyordum. Bu manzaradan sonra beni sorguya aldıklarında daha çok korkuyordum. Bize verdikleri yemeklerden de böcekler çıkıyordu... Yerin altındaki o hücrede 15 kişiden fazlaydık. Orası çok karanlıktı. Mütemediyen işkence sesleri geliyordu... Bu durum iki ay sürdü. Akabinde Humus'taki Leş Beloni denilen bir birime gönderildim. Ben en çok bu birimde işkenceye uğradım. Arkadaşlarımızdan birinin tecavüz sesini dinlettiler bize, çok dayak yedi. Hiç bilmediğim hatta aklıma dahi gelmeyecek hakaretler işittim, cinsel tacize uğradım, onurum kırıldı. Ömrümde ilk kez bu kadar vahşi insanlar gördüm; onlara insan denirse tabii. Dulab denen işkence yöntemiyle otomobil lastiğine başımı ve bacaklarımı sokup tavana asarak dövdüler. Ne erkeğe ne de kadına merhamet ediyorlardı. Kadınlar da erkekler de benzer muameleleri görüyordu. Tahkir, şiddet, darp, küfür, işkence, askıya asma, kanda yürütme, soğukta bekletme, elektrik verme gibi pek çok şey hepimize uygulanıyordu."

Burada bir ay kaldıktan sonra Şam'daki Askerî İstihbarat Filistin Birimi'ne sevk edilen Raniye Halebi, benzer koşullarda tekrar sorguya alınmış. Sekiz katlı olduğunu belirttiği ve işkenceleri ile meşhur bu birimde 15-20 kişi ile beraber kalmış. Her katta sekiz odası olan bu yerde her odada birçok çocuk ve kadın olduğunu görmüş. Ailesi olmayan çocuklar da gördüğünü anlatan Raniye, bu çocukların birçoğunun 2-5 yaş arasında olduğunu söylüyor. Şeker ve tansiyon hastası birçok yaşlı kadınla bir arada kalan Halebi, burada dört ay boyunca alıkonulmuş. Hiçbir şekilde hukukun işlemediği bu yerde sayısız insanlık suçuna maruz kalmış. Yaşadığı onur kırıcı vakaları gözyaşları içinde anlatan Raniye Halebi, sözlerine şu şekilde devam ediyor:

"Burada da çok fazla işkence sesi işitiyorduk. Cesetlerin kokusunu duyuyorduk. Herkes her an ölüm sırasını bekliyordu. Hepimiz işkence altında kimsenin haberi olmadan öleceğimizi düşünüyorduk. Uykunun ne demek olduğunu bile unutmuştum. Gece ve gündüzümüz birbirine karışmıştı."

Bir ay sonra Kefer Suse bölgesine götürülen Raniye Halebi, orada da 14 gün tutulmuş ve ardından ilk defa mahkemeye çıkarılmış. Akabinde Adra Hapishanesi'ne nakledilen Halebi, burada ailesi tarafından gönderilen bir avukat ve ödenen çok yüksek miktarda paralar sayesinde özgürlüğüne kavuşmuş.

HAYA EL-RAİ

32 yaşında, evli ve dört çocuk annesi olan Haya el-Rai, Hamalı. Şu an Reyhanlı'da yardımlarla geçiniyor. Eşinin, muhbirlerin şikâyeti üzerine tutuklanması ve sorgu esnasında hiçbir alakası olmamasına rağmen Haya'yı muhaliflere yardım eden kişi olarak göstermesi sebebiyle Eylül 2012'de tutuklanmış. Sürüklenerek bindirildiği zırhlı araçla 4. Ordu'nun istihbarat birimine götürülüp çıplak bir şekilde gözleri bağlı olarak sorguya alınmış. Sorgu esnasında çeşitli hakaretlere uğramış. Askerler tarafından onların istediği cevapları vermediğinde plastik borularla bayılana kadar dövülmüş. Hapishanede bir ay tutulduktan sonra serbest bırakılmış. Kendisini ihbar eden eşi tarafından terk edilen Haya, çocuklarını alıp Türkiye'ye sığınmış.

"İşkenceler sebebiyle yerlerde birikmiş olan kanın üzerinde yürütülüyorduk. Burada benim gibi birçok kadın ve genç kız defalarca tecavüze uğradı. Ne kadar direnirsek direnelim, ne kadar kendimizi korumaya çalışırsak çalışalım bize eziyet etmekten, dövmekten, çeşitli hakaretlerden, tahkir etmekten ve en kötüsü tecavüz etmekten vazgeçmiyorlardı. Sesimizi hiç kimseye duyuramıyorduk. İşkence seslerinden dolayı uyuyamaz hale gelmiştik. Pek çok arkadaşımız bu tecavüzler neticesinde hamile kaldı. Öyle ki bazıları iki-üç çocuk doğurdu. Her şey o kadar korkunç o kadar insanlık dışıydı ki... O günleri anımsamak bile çok zor. O süreçten sonra dört kere intihara teşebbüs ettim. Yaşadıklarımın etkisinden kurtulmuş sayılmam. Psikolojik destek aldım. Bugün nefes alıyorsam bu yaşadığım anlamına gelmiyor. Ben ruhu elinden alınmış ve kirletilmiş bir ceset gibiyim."

ALA EL-SUVEYDİ

Halepli olan Ala el-Suveydi 32 yaşında, evli ve üç çocuk annesi. Savaştan önce eşi ve çocuklarıyla birlikte sade bir hayat yaşıyormuş. Hamdaniye'de kaldıkları yere baskın yapan muhaberat askerleri tarafından 2013 senesinde alıkonulmuş. Yaklaşık 10 gün istihbaratın elinde tutuklu kalan genç kadın, bu süre sonunda serbest bırakılmış. Ancak tutuklanan eşi işkenceler neticesinde hapishanede hayatını kaybetmiş. Üç ay sonra yeniden gözaltına alınan Suveydi, Şam'daki istihbarat biriminde üç ay boyunca sorgulanmış. Ardından Adra Hapishanesi'ne gönderilmiş. Buraya getirilişinin 17. gününde mahkemeye çıkarılmış. Hâkimin tutukluluğuna karar vermesi üzerine yaklaşık bir yıl hapishanede kalmış. Sonrasında beraatine hükmedilmiş ancak tam serbest bırakılacağı gün başka bir istihbarat birimi tarafından tekrar sorgulanıp Adra Hapishanesi'nde yeniden çeşitli işkencelere ve insanlık dışı muamelelere maruz kalmış. Sorgulamalar sırasında özellikle eşi ile ilgili sorular sorulmuş.

“32 kadın bir koğuştaki kalıyorduk. Yattığınız zaman bir taraftan diğer tarafınıza dönmeniz imkânsız; çünkü yer yok. 7/24 kameralar tarafından izleniyorduk. Namaz kılmamız ve Kur’an okumamız yasaktı. İma yolu ile namaz kıliyorduk. Günde sadece üç kere tuvalete çıkma hakkımız vardı. Kaldığımız yerde yaşları 50 ila 70 arası değişen, şeker ve böbrek hastası yaşlı teyzeler de vardı. Beslenme koşulları da gerçekten çok kötüydü. Getirdikleri bulgur pilavının içinden kesilmiş tırnak, böcek vb. şeyler çıkıyordu. Hapishane çok karanlık ve soğuktu. Verdikleri battaniyelerde işkence ile öldürdükleri insanların kanları ya da çok beklediği için cesetlerin üzerinde oluşan kurtlardan vardı. Belirli saatlerde bizi bir işkence odasına alıp orada kablo ile dövüyorlar, ardından da elektrik şoku veriyorlardı. Ayaklarımız yerden bir santim yükselecek şekilde ellerimizden tavana bir askı yardımıyla bağliyorlardı. Kadınlar erkeklerin, erkekler de kadınların işkenceye uğradığını görüyor, seslerini duyuyordu. Bazen bizi tekli hücrelere atıyorlardı. Burası bir metrekare var ya da yoktu. Çok karanlıktı ve hücredeki bir musluktan durmadan su damlıyordu. Hücreye atılmak için özel bir şey yapmanıza gerek yoktu. Her şeyde olduğu gibi bu da tamamen keyfi olarak işliyordu. Sabahın 5’inde bile işkenceye uğrayabilirdiniz. Hiçbir şey için belirli kurallar ya da kaideler yoktu... Burada birçok kadın ve kız çocuğu tecavüze uğradı. Mesela bir kadın arkadaşımız uğradığı tecavüzden sonra hamile kaldı... Adra’da çok fazla doğum gerçekleşti. Bunlardan bazıları hapishaneye alındıklarında hamile olan kadınlardı. Zorlu koşullar altında doğum yapmak durumunda kalıyorlardı. Cinsel taciz, istismar yahut tecavüz tekli bir odada yapılıyordu. Sürekli tahkir ediliyor ve dövülüyorduk. Hapishanede kolera da çok yaygındı...”

2016 senesinde özgürlüğüne kavuşan Ala el-Suveydi, hapishanede kayınvalidesinin baktığı çocuklarını da yanına alarak önce İdlib’e sonrasında ise Türkiye’ye gelmiş. Burada en büyük çocuğu ile birlikte, evini geçindirmeye ve yaşadıklarını unutmaya çalışıyor.

HİLAL EL-DARİ

Eski bir öğretmen olan 34 yaşındaki Şamlı Hilal el-Dari, evli ve iki çocuk annesi. Mayıs 2014’te herhangi bir ilgisi olmamasına rağmen rejim karşıtı gösterilere katıldığı gerekçesiyle tutuklanarak bir hastanenin hapishane işlevi gören bodrum katında hapsedilmiş. Bir sene boyunca burada zor şartlar altında felçli annesi ve kız kardeşi ile tutulmuş. Burada alıkonmalarının sebebinin ailesinin erkeklerine baskı yapmak olduğunu söylüyor. Tutulduğu altı ay boyunca banyo dahi yapamadığını belirten genç kadın, aynı zamanda tekerlekli sandalyede olan yaşlı annesinin bakımı ile de ilgilenememiş. Sürekli oturtulduğu için vücudunun bir tarafı yara olan anne, zor şartlar altında yaşam mücadelesi veriyor. Hastane bodrumunda geçirdikleri süre sonunda el-Hatip şubesine gönderilmişler. Annesi ve kız kardeşi ile birlikte sekiz ay da burada tutulmuşlar. Bu şubede 52 kadının daha olduğunu ve kendisinin 19 kadınla birlikte yerin altındaki bir koğuştaki kaldığını anlatıyor. Herhangi bir cinsel taciz ya da istismara maruz kalmamış. Sorgu esnasında işlemediği suçları kabul etmesi için zorlanmış fakat buna direnmiş ve ardından Adra Hapishanesi’ne gönderilmiş. Adra’da beş ay tutulduktan sonra 15 Nisan 2016 tarihinde serbest bırakılmış. Sonrasında çocuklarını ve annesini alarak Reyhanlı’ya göç etmiş.

HİBA ŞAMI

50 yaşında, evli ve üç çocuk annesi Hiba Şami, Halepli. 2011 yılında olayların başlamasından birkaç ay sonra gözaltına alınmış. Halep'te götürüldüğü bir hapishanede çıplak bir şekilde 10 gün boyunca sorgulanmış. Yaptığı faaliyetlere dair kendisinden bilgiler istenen Şami, tutuklandığının ikinci günü kalp krizi geçirmiş. Tedavi edildikten sonra tutukluluğuna devam kararı alınmış ve sorgu amirinin sorduğu sorulara verdiği cevaplar amiri tatmin etmediği için dövülerek cezalandırılmış. Halep'teki Devlet Güvenlik Birimi'nde işkence gören Hiba Şami, otomobil lastiği içine oturtularak şiddetli şekilde dövülme, elektrik verilme, sopayla dövülme, aşağılanma, tehdit vb. birçok zalimane muameleye maruz kalmış. Tutulduğu yerde sadece yetişkin kadınların değil 14 yaşında genç kızların da olduğunu anlatan Şami'ye uygulanan işkenceler, hakkındaki gerçek dışı iddiaları kabul etmediği için her 15 dakikada bir tekrarlanmış. Burada 10 gün kaldıktan sonra Şam'daki Kefer Suse Hapishanesi'ne gönderilmiş. Şam'daki tutukluluk sürecinde buradaki komutanların alaylı bir şekilde kendisini kurtarabileceklerini, ancak bunun için onlarla birlikte olması gerektiğini söylediklerini anlatıyor. Hiba Şami, bu tarz ahlaksız tekliflerle kadınların onurlarını zedeleyen askerlerin aynı zamanda tutuklu erkeklerin sakallarını yolma ve çırılçıplak soyarak işkence etme gibi insanlık dışı muamelelerine de tanık olmuş. Kefer Suse Hapishanesi'nde 18 gün tutulduktan sonra Adra Hapishanesi'ne gönderilmiş. İki gün Adra'da kaldıktan sonra da Halep'e geri getirilirken muhalifler ve rejim arasında geçen çatışmalar sebebiyle bir hafta Humus'taki hapishanede bekletilmiş. İdlib mahkemesi tutuklu geçirdiği üç aylık süreyi göz önünde bulundurarak beraatine karar vermiş. Zorlu hapishane şartlarından ötürü bu süreçte toplam 18 kilo veren Hiba Şami, salıverildikten sonra benzer durumdaki Suriyeli tutsak birçok kadının yaşadığını yaşamış ve toplum ve yakın çevresi tarafından dışlanmış.

"Hapisten çıktıktan sonra fiziksel zulüm sona erse bile maalesef toplumsal zulüm devam ediyor. Rejim taraftarları için hapse giren kişiler birer utanç vesilesi iken toplumun diğer kesimi de hapishanede yaşananlardan ötürü namusun lekelenildiği düşünüyor. Bu sebeple haksız yere bile tutuklanmış olsalar insanlar, hapisten çıktıktan sonra başka bir yere göç etmek zorunda kalıyorlar; çünkü toplum tarafından hatta aileleri, eşleri tarafından dışlanıyor, reddediliyor ve hayata tutunamaz hale geliyorlar. Ayrıca tekrar tutuklanma korkusu da bu insanları göçe zorluyor. Göç edemeyenler ise Suriye'de kalmaya devam ediyor fakat sessiz kalmak şartıyla."

RENA VERD

38 yaşında ve dört çocuk annesi olan Rena Verd, Hamalı. 2012 yılında İdlib'den Hama kırsalına giderken düşürüldüğü tuzak sonucu hayatını kaybeden eşinin ÖSO'ya mensup olduğu suçlaması ile 2014 yılında Hama girişindeki kontrol noktasında tutuklanmış ve Hama'daki askerî güvenlik biriminde sorguya alınmış. Üç gün boyunca her akşam saat 6'dan sabaha kadar sorgulanmış. Sorgu sürecinde çeşitli hakaretlere, aşağılanmalara ve şiddete maruz kalmış. Özellikle eşi ile ilgili sorulara kendisinden istenen cevapları ve-

remediği için çok ciddi fiziksel ve psikolojik şiddet görmüş. Sorgu süreci bitince üzerindeki bütün kıyafetleri çıkartılarak hücreye atılmış ve burada o şekilde sekiz gün tutulmuş. Akabinde cinayet birimine sevk edilmiş. Orada da sorguya çekilmiş. Bu sorgu sonucunda da hakkında silah kaçakçısı olduğu yönünde hüküm verilmiş. Bu süre zarfında 17 kilo veren Rena Verd, tutulduğu günler boyunca 13 yaşında tutuklu erkek çocuklardan 20 yaş üzeri kızlara kadar birçok tutuklunun uğradığı ağır işkencelere de şahit olmuş. Bir ay sonra serbest bırakılan Rene Verd, Ekim 2015 tarihinde Türkiye'ye sığınmış.

HAMİDE EL-HALEBİ

Hamide el-Halebi, Humus'ta terör suçlaması ile gözaltına alınıp 12 gün boyunca hapsedilmiş. Bu sürenin altı gününü küçük bir hücrede farelerle birlikte, diğer altı gününü ise nezarethanede geçirmiş. Hapishaneye ilk girdiği andan itibaren 12 gün boyunca çok fazla fiziksel şiddete maruz kalmış. Hücresinde de sürekli onur kırıcı sözlü şiddete uğramış.

“Kadınlara akıl almaz işkenceler yapılıyordu. Özellikle ellerinden tavana bir askıya asar gibi asma ve düzenli aralıklarla defalarca tecavüz etme, şişleme, bir psikolojik şiddet türü olan kanda yürütme gibi pek çok insanlık dışı vahşete tanık oldum. 14-15 yaşlarında genç kızlar ve erkekler vardı tutuklu olarak. Onların tecavüze uğradığına ve tutuklu bulunanlardan en az iki kişinin doğum yaptığına şahit oldum. Bu yaşananları unutmak çok zor.”

MERYEM EL-ASKERİ

35 yaşındaki Meryem el-Askeri üç çocuk annesi, Şam'dan gelmiş. Olayların başlamasından bir süre sonra 14 aylık bebeğiyle birlikte askerler tarafından gözaltına alarak hapse atılmış. Tam bir buçuk sene hapiste kalan Meryem, bu süre zarfında bebeğinin gözü önünde hem fiziksel hem de cinsel şiddete maruz kalmış. Hapisten kurtulduktan sonra Türkiye'ye gelmiş.

“Hapishane şartlarına daha fazla dayanamayan bebeğim, 10. ayda ağır bir şekilde hastalandı. Ağlama nöbetlerinden bıkan askerler bebeğimi babaannesine teslim ettiler. Çocuğumun oradan çıkmasına sevinsem de içinde bulunduğum şiddet, aç bırakılma ve tecavüz dayanılmaz bir hal aldı. Bir buçuk senenin ardından sağlığım iyice bozulunca serbest bırakıldım. Hapishaneden çıkar çıkmaz kanamalarım sebebiyle Türkiye'ye getirildim. Kötüleşen sağlığım nedeniyle burada 12 defa ameliyat oldum...”

REYHAN EL-RAŞİDİ

Evli ve üç çocuk annesi olan Reyhan el-Raşidi 28 yaşında, hemşire. 2011 yılı başlarında gerçekleştirilen protestolarda yaralılarla ilgilendiği için gözaltına alınmış. Eşinin gösterilerde yer aldığı gerekçesiyle de karı-koca tutuklanmışlar. Kendisi iki haftadan fazla sorguda kalmış, ancak eşi daha uzun süre içeride tutulmuş. Saliverilmelerinden sonra bir yolunu bulup Türkiye'ye sığınmışlar.

“Hapishanede muhaliflere yardım ettiğim gerekçesiyle şiddet görmeye başladım. Ağır hakaretlere ve aşağılanmaya maruz kaldığımda bazen bayılıyordum. Bu sorgulama süreci iki günde bir tekrar ediyordu. Hemen her sorguda önce tecavüz ediliyor, sonrasında ise bayılana kadar dövülüyorduk. Uyandığımda kendimi çıplak bir vaziyette yerde her tarafımda darp ağırları ve izleriyle buluyordum. Bu şekilde tam 17 gün geçirdikten sonra serbest bırakıldım... Çıkar çıkmaz yoğun kanama ile acile götürüldüm ve kaptığım enfeksiyon sebebiyle üç ameliyat geçirdim...”

TUTSAK KADINLAR İÇİN NELER YAPILABİLİR?

HUKUK ÇERÇEVESİNDE

- Suriye rejimi, resmî ve gayıresmî tüm hapishanelerdeki kadın ve çocuklara ilişkin tatmin edici bir açıklama yapmalı ve onların durumları hakkında ailelerini bilgilendirmelidir.
- Halen tutuklu bulunan ve sayıları resmî olarak açıklanmayan kadın ve çocuklar derhal serbest bırakılmalıdır.
- Ayrıca halen yargılanmakta olan ve haklarında suçlamalar bulunan kadın ve çocukların avukat tutma ve aileleri ile görüşme hakları kullanılmalıdır.
- Suriye savaşında gerçekleşen hak ihlallerinin sorumluları UCM tarafından yargılanmalıdır.

PSİKOSOSYAL DESTEK ÇERÇEVESİNDE

- Suriyeli tutsak kadınlara, yaşadıkları ağır travma neticesinde gelişen psikolojik rahatsızlıkların ve yaşamsal zorlukların iyileştirilmesi sürecinde, destek olunmalıdır.
- Psikolojik ve sosyal destek konusunda aileler ve toplum bilinçlendirilerek tutsak kadınların serbest kaldıktan sonra dışlanmaması için gerekli önlemler alınmalıdır.
- Özellikle Suriye toplumunda yaşadıkları fiziksel ve cinsel istismar sonrasında sosyal destek göremeyen ve dışlanıp yalnızlaştırılan çok sayıda kadın için gerekli olan destek kanalları oluşturulmalıdır.
- Bu dönemde bireyin zihnini daha olumlu uğraşlarla meşgul edecek ve yeni beceriler kazanarak hayata tekrar aktif bir şekilde katılımını sağlayacak terapi, tedavi ve istihdam süreçlerine destek olunmalıdır.

İNSANİ DİPLOMASİ ÇERÇEVESİNDE

- Tutsak kadınların salıverilmesi konusunda sivil diplomasi kanalları çalıştırılmalıdır. Bu amaçla tutsak kadınların salıverilmesi için tüm taraflarla görüşmeler yürütülmelidir.
- Rejimin, -karamsar bir senaryo ile- elindeki tutsak kadın ve çocukları yakın vadede serbest bırakması sağlanamasa da en azından koşullarının iyileştirilmesi konusunda adım atmaya zorlanması gerekmektedir. Bu amaçla da mahkûmların tutuldukları mekânlara uluslararası gözlemcilerin girişine izin verilmelidir.
- Serbest bırakılan kadınların haklarının korunması ve rehabilitasyonlarının takipleri konusunda da sığındıkları ülkelerle görüşmeler yapılmalıdır.

SONUÇ

Suriye’de sekiz yıldır dünyada benzerine az rastlanır bir insanlık krizi yaşanmaktadır. Bu kriz sürecinden fiziki ve psikolojik olarak en fazla etkilenen kesimler ise kadınlar ve çocuklardır. Savaşın başlangıcından bu yana kadınlar kademeli olarak Suriye rejiminin hedefinde yer almıştır. Bununla birlikte ülkede savaştan diğer gruplar da kadın mağduriyeti konusunda ciddi ihlaller gerçekleştirmiştir.

Bugün Suriye’de gerek muhaliflere karşı psikolojik baskı aracı olarak gerekse pazarlık amacıyla kullanılmak üzere hapse atılan binlerce kadın bulunmaktadır. Suriye rejimi, bu kadınların birçoğunu elinde hiçbir delil olmamasına rağmen yalnızca muhalif oldukları gerekçesiyle tutmakta, işkence etmekte ve hukuka aykırı bir şekilde yakınları aleyhine ifadeler vermeye zorlamaktadır. Kadınlar bu yalan itiraflarda bulunmadıklarında, tutuldukları yerlerde türlü işkence ve istismara maruz kalmaktadır.

“

Suriyeli tutuklu kadınlar sağlıklı ve temiz koşullarda yaşama hakkından mahrum bırakılmaktadır.

”

Bireyin en temel haklarından biri olan yaşama hakkının doğrudan tehdit edildiği bu yerlerde, Suriyeli kadınlar sadece insani haklarından değil, aynı zamanda sağlıklı ve temiz koşullarda yaşama hakkından da mahrum bırakılmaktadır. Birçok kadın, tutuklu bulunduğu süre içinde maruz kaldığı koşullar sebebiyle halen ciddi sağlık sorunları yaşamaktadır.

Görüşme yapılan kadınlar, hapiste kaldıkları süre zarfında uğradıkları fiziksel ve psikolojik şiddetin sorumlularının cezalandırılması için yasal yollara başvurmaları halinde öldürüleceklerine dair tehdit edildiklerini söylemektedirler.

Suriye’de tutsak edilmiş bir kadın, bazı toplumsal kodlar sebebiyle başta eşi ve ailesi olmak üzere çevresindeki herkes tarafından dışlanmakta ve adeta kaderine terk edilmektedir. Bugün ya çocuğuyla tek başına kalan ya da çocuğundan zorla koparılan bu kadınlar, geçimlerini sağlayabilmek ve hayatta kalabilmek için türlü mücadeleler vermektedir.

Kadınların tutsak edilmesi sadece toplumsal öç alma hırslarının derinleşmesine sebep olmamakta, aynı zamanda Suriye toplumunun dinamiklerini de parçalamaktadır. Bu da ülkede barış çabalarını baltalayacak ciddi bir sıkıntı kaynağıdır.

Suriye’de bütün bunlar yaşanırken uluslararası toplumun bahse konu duruma ilişkin yürüttüğü çalışmaların ise çok cılız kaldığı üzüntüyle gözlemlenmektedir. Esed rejiminin bilhassa kadınlara yönelik takındığı bu pervasız tutumu değiştirmeye zorlanması gerekirken küresel aktörlerdeki bu sessizlik her gün daha çok kadının mağduriyetine yol açmaktadır. Bu anlamda BMGK da dâhil olmak üzere uluslararası kamuoyunun ve yönetici elitlerin Suriye’deki kadın hakları ihlallerine yönelik mücadelede daha somut adımlar atması gerekmektedir.

Mevcut insanlık suçlarının sona erdirilerek Suriyeli kadınların özgürlüğüne kavuşması, sadece tutsak ailelerin ve bazı hukukçuların görevi değil, tüm dünya toplumlarının ve yöneticilerinin görevidir.

SONNOTLAR

- ¹ <https://www.amnesty.org/download/Documents/POL1067002018ENGLISH.PDF>. Suriye'de mevcut koşullar nedeniyle ölü sayısı belgelenememektedir. Ancak yerel ve uluslararası çeşitli kaynaklardan elde edilen veriler ışığında sivil kayıplarının bu rakamın en az iki katı olduğu düşünülmektedir.
- ² *World Report*, 2018, HRW, s. 525.
- ³ "Syria Crisis July 2018 Humanitarian Results", UNICEF, <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/UNICEF%20Syria%20Crisis%20Humanitarian%20Situation%20Report%20-%20July%202018.pdf>
- ⁴ "Forced Dispersion: A Demographic Report on Human Status in Syria", 2016, Syrian Centre for Policy Research, ss. 61-62.
- ⁵ <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/IICISyria/Pages/IndependentInternationalCommission.aspx>
- ⁶ <https://www.amnesty.org/en/countries/middle-east-and-north-africa/syria>; https://insamer.com/tr/suriye-li-mahkm-kadinlar-kapali-kapilar-ardindaki-sessiz-cigliklar_1579.html
- ⁷ "Silahlı bir çatışma halinde kültür mallarının korunmasına dair sözleşme" başlıklı 14 Mayıs 1954 tarihli Lahey Konvansiyonu'nun 4 ve 19. maddeleri, iç savaş durumunda kültürel varlıkların korunmasına ilişkin hükümler içermektedir.
- ⁸ *World Report*, 2018, s. 527-28.
- ⁹ Merve Aksoy Ercümen, "Savaşın Değişen Doğası ve Cenevre Sözleşmeleri", İNSAMER, 22.08.2016, https://insamer.com/tr/savasin-degis-en-dogasi-ve-cenevre-sozlesmeleri_346.html
- ¹⁰ Ayrıntılı bilgi için bk. Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Tüzüğü, <http://sorular.rightsagenda.org/Uploads/UCM%20MEV/Roma%20Stat%C3%BCs%C3%BC.pdf>
- ¹¹ <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/IICISyria/Pages/IndependentInternationalCommission.aspx>; *World Report*, 2018, s. 530.
- ¹² Madde 18: Herkesin düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne hakkı vardır; bu hak din veya inanç değiştirme özgürlüğünü ve dinini ya da inancını tek başına veya toplu olarak, açık veya özel bir şekilde öğretme, uygulama, ibadet ve törenlerle açığa vurma özgürlüğünü içerir.
Madde 19: Herkesin fikir ve ifade hürriyeti hakkı vardır; bu hak fikirlerinden ötürü rahatsız edilmemek, ülke sınırları söz konusu olmaksızın bilgi ve görüşleri her yoldan aramak, almak ve yaymak özgürlüğünü kapsar, <http://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights>
- ¹³ Madde 3: Yaşamak, özgürlük ve kişi güvenliği herkesin hakkıdır, <http://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights>
- ¹⁴ Madde 9: Hiç kimse keyfi olarak yakalanamaz, tutuklanamaz ve sürgün edilemez, <http://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights>
- ¹⁵ Madde 5: Hiç kimseye işkence yapılamaz, zalimane, insanlık dışı veya onur kırıcı davranışlarda bulunulamaz ve ceza verilemez, <http://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights>
- ¹⁶ Bunların bir bölümü için bk. <http://sn4hr.org/blog/category/report/annual-reports>
- ¹⁷ <http://sn4hr.org/blog/2018/09/24/record-of-enforced-disappearances1>
- ¹⁸ <http://www.un.org.tr/humanrights/images/pdf/butun-kisilerin-zorla-kaybedilmeden-korunmasina-dair-uluslararası-sozlesme.pdf>
- ¹⁹ Yavuz Güçtürk, İnsanlığın Kaybı: *Suriye'deki İç Savaşın İnsan Hakları Boyutu*, SETA, 2014, s. 35-37.
- ²⁰ *Suriye'de İhlaller ve Halep Raporu*, UMHD&İNSAMER, Ocak 2017, s. 7.
- ²¹ Güçtürk, s. 73.
- ²² *Report of the independent international commission of inquiry on the Syrian Arab Republic*, UN Human Rights Council, (A/HRC/23/58), <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G13/156/20/PDF/G1315620.pdf?OpenElement>
- ²³ Güçtürk, s. 60.
- ²⁴ <http://www.un.org/documents/ga/docs/50/plenary/a50-329.htm>; Farklı bir rapor için bk. <https://www.womensmediacenter.com/women-under-siege/conflicts/bosnia>
- ²⁵ "Imprisonment of Women and Girls", Addameer, Kasım 2018, http://www.addameer.org/the_prisoners/women
- ²⁶ Emre Yıldırım, "2018'de İnsan Haklarının Görünümü", İNSAMER, 10.12.2018, https://insamer.com/tr/2018de-insan-haklarinin-gorunumu_1841.html

- ²⁷ “Exclusive: Iraq holding 1,400 foreign wives, children of suspected Islamic State fighters”, *Reuters*, 10.09.2017, https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-iraq-families-exclusiv/exclusive-iraq-holding-1400-foreign-wives-children-of-suspected-islamic-state-fighters-idUSKCN1BL0SF?utm_source=applenews
- ²⁸ UNSC, Security Council Resolution 1325 on Women, Peace and Security, *S/RES/1325*, 2000, <http://www.un-documents.net/sr1325.htm>
- ²⁹ Tuğçe Kelleci, “Cinsiyetçi Milliyetçilik ve Savaşlarda Cinsel Şiddetin Kullanımı: Bosna Örneği”, *Alternatif Politika*, 2017, 9 (3): 409-441, <http://alternatifpolitika.com/site/cilt/9/sayi/3/6-Tugce-Kelleci-Cinsiyetci-Milliyetcilik-Cinsel-Siddet-Bosna.pdf>
- ³⁰ “22,823 Women Killed in Syria Since March 2011 Living in Deprivation”, *SNHR*, 2016, http://sn4hr.org/wp-content/pdf/english/22823_Woman_killed_in_Syria_since_March_2011_en.pdf
- ³¹ “21,179 Civilians Killed in Syria in 2015”, *SNHR*, <http://www.iam Syria.org/syrian-conflict-in-2015.html>
- ³² *The Yearly Report for 2016*, *SNHR*, s. 6, https://web.archive.org/web/20170128181217/http://sn4hr.org/wp-content/pdf/english/The_Yearly_Report_for_2016_en.pdf
- ³³ “10,204 Civilians Killed in Syria in 2017”, *SNHR*, ss. 4-6.
- ³⁴ “International Women’s Day, a Comment From Syria”, *SNHR*, 2017, s. 1, http://sn4hr.org/wp-content/pdf/english/International_Womens_Day_comment_from_Syria_en.pdf
- ³⁵ “Death Toll Due To Torture”, *SNHR*, <http://sn4hr.org/blog/2018/12/31/toll-of-deaths-due-to-torture-2/>
- ³⁶ “Female Death Toll”, *SNHR*, <http://sn4hr.org/blog/2018/12/31/females-death-toll-2018/>
- ³⁷ “In about 93 months... about 560 thousand were killed in Syria since the day of claiming rights to the international human rights day”, *SOHR*, <http://www.syriaHR.com/en/?p=108723>
- ³⁸ *World Report*, 2017, *HRW*, s. 571.
- ³⁹ A. Hümeýra Kutluođu Karayel, “Suriyeli Mahkûm Kadınlar: Kapalı Kapılar Ardındaki Sessiz Çığlıklar”, *Gözlem/Saha* 11, İNSAMER, Ağustos 2018. https://insamer.com/rsm/icerik/dosya/dosya_1579.pdf
- ⁴⁰ *World Report 2013*, *HRW*, s. 612.
- ⁴¹ *World Report 2014*, *HRW*, s. 608.
- ⁴² *World Report 2015*, *HRW*, s. 517.
- ⁴³ *Amnesty International Report 2017/18: The State of the World’s Human Rights*, Amnesty International, s. 353.
- ⁴⁴ “In about 93 months...”
- ⁴⁵ “I lost my dignity: Sexual and gender-based violence in the Syrian Arab Republic”, Human Rights Council, Thirty-seventh session 26 February – 23 March 2018 Agenda item 4, ss. 6-7.
- ⁴⁶ “I lost my dignity...”, s. 9.
- ⁴⁷ “I lost my dignity...”, s. 7.
- ⁴⁸ “I lost my dignity...”, s. 8.
- ⁴⁹ Karayel, “Suriyeli Mahkûm Kadınlar...”, s. 2.
- ⁵⁰ “International Women’s Day...”, s. 1.
- ⁵¹ Burada verilen hapisane isimleri 05.12.2017-12.12.2018 tarihleri arasında eski mahkûm kadınlarla yapılan mülakatlardan elde edilen verilere dayanmaktadır. Bu konuda yayımlanmış farklı bir rapor için bk. “Detention of Women in Syria: A weapon of war and terror”, Euro-Mediterranean Human Rights Network, 2015, ss. 32-44, https://euromedrights.org/wp-content/uploads/2015/06/EMHRN_Womenindetention_EN.pdf
- ⁵² “Documenting Evil: Inside Assad’s Hospitals of Horror”, *VanityFair*, <https://www.vanityfair.com/news/2015/06/assad-war-crimes-syria-torture-caesar-hospital>
- ⁵³ “Detention of...”, ss. 11-26.
- ⁵⁴ “Syrian Women & Girls: No Safe Refuge”, Refugees International, 2016, http://www.peacewomen.org/sites/default/files/syrian_women_and_girls_letterhead_0.pdf
- ⁵⁵ Karayel, ss. 8-10.

Karagömrük Mh. Kaleboyu Cd. Muhtar Muhittin Sk.No:6 PK.34091 Fatih / İstanbul - TÜRKİYE

www.insamer.com info@insamer.com

“

Suriye’de sekiz yıldır devam eden iç savaşta en büyük zararı görenler kadınlar ve çocuklardır. Ülkede bütün hukuk kuralları ile birlikte, insani değerler de ayaklar altına alınmış vaziyettedir. Kadına yönelik ihlaller, şiddet ve tecavüz bir savaş silahına dönüşmüş, bu durum mevcut toplumsal çöküşün boyutlarını daha da derinleştirmiştir. Savaşta aktif rol almadıkları halde öldürülen, sakatlanan, hapse atılan veya mülteci konumuna düşen milyonlarca kadının acıları, Suriye toplumunda onarılması zor yaralar açmıştır. Suriye’de mahkûm edilmiş binlerce kadının durumu, ülkede hiç kimsenin güvende olmadığını en acı biçimiyle göstermektedir.

Elinizdeki rapor, Suriye hapishanelerinde haksız ve hukuksuz olarak tutulan binlerce kadının durumuna ve yaşadıklarına dair kamuoyunu bilgilendirme amacıyla hazırlanmıştır.

”